

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Надя Манолова-Николова

Относно дисертационния труд на Ивелина Л. Машева

„Българските търговци и правната регулация на търговско-финансовите отношения в Османската империя (40-те – 70-те години на XIX в.)“

Ивелина Любенова Машева беше зачислена за редовен докторант към катедра История на България, Исторически факултет на Софийския университет от 10.02.2011 г. и завърши в срок докторантурата си през февруари 2014 г. Познавам добрата работа и качествата на Ив. Машева още в хода на магистърското ѝ обучение в програмата „Българско Средновековие и Възраждане VII-XIX век“ към същата катедра. С придобитите си умения от бакалавърското образование, свързани с икономика, право, философия и социология, както с натрупаната информация и познания от магистратурата, Машева направи сполучлив избор на докторска тема. За разработването на дисертационния труд важно значение имаше обстоятелството, че тя владее добре английски, френски, турски и османо-турски език. От нейна страна бяха положени в срок задължителните изпити по специалността, по английски език и информационни ресурси на историята. Ив. Машева активно участва в научния живот на Исторически факултет и на докторатнската общност в него. Има изнесени съобщения и доклади, свързани с дисертационната ѝ работа, на научните конференции в Кюстендил, проведени през май 2011 г. и юни 2013 г., и във В. Търново през октомври 2013 г. Участва с доклади в Интензивната програма за обучение на студенти „Стандарти на всекидневие през Средновековието и Новото време“ през юни 2011 г. и май 2013 г. Ив. Машева взе участие в няколко международни форуми, като тези в Будапеща през юли 2012 г., в София - октомври 2012, в Истанбул през август 2013 и Регенсбург - юли 2014 г. В съответствие с изискванията на закона за научните степени и звания, тя е предала за печат три статии по дисертационната тема, като една от тях е публикувана, а останалите две са под печат. Приложени са необходимите документи за удостоверяване на това.

Дисертационният труд е насочен към изясняване на важни, но по-слабо разработвани в българската и чуждата историография аспекти на търговската дейност във времето на реформите в Османската империя през 40-70-те години на XIX в. Проследени са законодателните промени и практическото им приложение в регулирането на търговско-финансовите отношения, с оглед на влиянието им върху работата на българските търговци. Избрани са две основни „линии“ на изследване чрез изучаване на законодателната и на институционалната рамка относно търговията и финансиите, при насищане на теоретично-правния им анализ с богати примери от българската комерсиална практика през XIX век. Двете проучвателски линии са разгърнати съответно в двете глави на дисертацията.

В първата глава, посветена на законодателната рамка, изследването по необходимост се насочва към характеристика на ислямското търговско право, за да изясни и особеностите при неговото реформиране с възприемането на Търговския закон от 1850 г., и Закона за търговското съдопроизводство от 1861 г. Създадената на практика нова правна среда за търговско-финансовите отношения се разглежда в развитие, с проявените предимства пред старата и с недостатъците ѝ. Правилно е оценена смяната на законодателната рамка, като отговаряща на изискванията на развиващият се стопански живот в империята през втората половина на XIX в. Проследено е приложението на новото законодателство, чрез използването на богатата архивна документация, като са открити стратегиите и механизмите, чрез които българските търговци се възползват от предимствата и недостатъците на османското търговско право.

Във втора глава проучването се насочва към друг важен процес, паралелен във времето на първия – промените в кадийската институция, в межджлисите, и най-вече - изграждането на новите търговски съдилища по места. Изцяло пригодно е въвеждането на темата за търговските съдилища и изясняването на броя и разположението им по българските земи, спецификите на кадровата политика в тях, развитието в отношенията между местните съдилища и централната власт, както и с други институции. С множество примери е разкрита силната им бюрократизация и основният им недостатък - корупцията. Изведен е количествен анализ на дейността на търговските съдилища в българските земи. Установени са приблизителния брой на делата, профила им според материалния интерес, според изхода на делото, както и според националността на участващите страни. Сравнена е тяхната дейност с тази на останалите съдилища в империята.

Подобно на първата, така и втората глава е изградена на основата на богат изворов материал, който в по-голямата си част се използва за първи път. За по-голяма яснота, изведените статистически данни са организирани в четиринадесет таблици. Използваните изследвания, на брой 245, са предостатъчен историографски обем. Разглеждането на двата процеса – на законодателни и институционални промени, паралелни във времето, и тяхното текстово съвместяване, позволява на дисертантката да изгради една обективна картина на процеса на реформиране в търговско-правните отношения. Като положителна страна на изследването по темата, преценявам още фактът, че Ив. Машева не се е ограничила в проследяване на документацията, отнасяща се пряко до темата. Засегнати са и други въпроси, относно промени в цялата система на социални отношения в империята, с рефлексия към общата оценка за реформената политика през XIX в., оценка преодоляваща стари схващания за тази политика в българската историография.

Дисертационният труд е написан със стил, подходящ за историко-правно проучване. Предложеният автореферат отговаря на изискванията и предлага в съкратен вид най-важната информация и изводи, направени в дисертацията. Преценявам още като подходящо включването в автореферата на част от източниците, както и на

повечето от таблиците. При ограничения режим за достъп до дисертациите по принцип, рефератният текст може да се използва и цитира свободно за други научни цели.

Препоръките ми към текста на дисертацията се отнасят до неизчерпаните възможности за по-гъвкаво, в структурно и в езиково отношение, представяне на различните казуси по търговските дела. Това е въпрос на бъдещо авторово решение за популяризиране на постигнатите резултати от изследването. При продължаване на работата върху проблематиката, би могло да се развие в по-големи детайли въпроса за ролята на социалния капитал в търговската дейност и при решаването на делата, тъй като той е само бегло маркиран (с. 222-223) и съвсем слабо разработен изобщо в българската историография.

В заключение като преценявам постигнатите резултати и приноси в изследването за българските търговци и промените в правната регулация на търговско-финансовите отношения в Османската империя през 40-70-те години на XIX век, давам положителна оценка на труда, с което да се присъди на Ивелина Любенова Машева образователната и научната степен „доктор“ в професионално направление 2.2. История и археология.

16 април 2015 г.

София

Научен ръководител:

(доц. д-р Надя Манолова-Николова)